

ДОВІРА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ

Економіка будь-якої країни для свого розвитку потребує інвестицій. Завдяки залученню коштів – збільшуються обсяги виробництва, модернізуються основні засоби, а в межах країни підвищується рівень ринкової конкуренції, розвивається інвестиційна інфраструктура, покращується платіжний баланс. Перманентні політичні кризи, нереформована економічна система, застарілість та зношеність основних фондів, невисокий рівень життя населення та заощаджень в Україні викликають ще більшу потребу у залученні інвестиційного ресурсу і, в першу чергу, іноземного.

На перший погляд, українська економіка є привабливим об'єктом для інвестування – дешева робоча сила, потужний природно-ресурсний потенціал, висока ємність ринку. Однак іноземні інвестори не вишиковуються у чергу, більше того – останні роки спостерігається падіння темпів та скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій. Лише за 2012–2013 роки в Україні припинили свою діяльність більше десяти потужних європейських банківських структур, а з тих, що залишилися – активно шукають кому продати свої активи. До того ж, більше половини іноземних інвестицій в Україну надходить з офшорних зон або країн зі сприятливою системою оподаткування нерезидентів (безсумнівим лідером є Кіпр, на який припадає майже третина всіх капіталовкладень). За своєю суттю їх важко назвати реальними іноземними інвестиціями – це капітали, які легально і нелегально виводяться з вітчизняної економіки для того, аби повернутись та знову бути виведеними з маржею.

Інвестори визначають доцільності розміщення коштів в країнах світу, даючи оцінку інвестиційному клімату – сукупності чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які сприяють або перешкоджають інвестуванню.

В нашій країні процес розміщення інвестицій відбувається не без участі держави, принаймні існує інвестиційне законодавство, яке адаптовано до норм ЄС, діють близько 50 міжнародних угод, предметом яких є захист та сприяння інвестиціям, та це все на теоретичному декларативному рівні. На практиці, реальну дію підтримки інвестиційних проектів з боку державних органів відчують керівники підприємств, які працюють в Україні. Саме їм достеменно відомо, чи створює влада належні умови для залучення інвестицій, чи ні?!

З метою дослідження реального стану і динаміки інвестиційного клімату в нашій країні Європейська Бізнес Асоціація періодично проводить моніторинг, шляхом розрахунку індексу інвестиційної привабливості. У листопаді–грудні 2013 року проведено вже 22 дослідження бізнес-клімату в Україні серед представників топ-менеджменту компаній з іноземними інвестиціями.

Індекс інвестиційної привабливості розраховується як середнє арифметичне оцінок п'яти запитань:

Як Ви оцінюєте інвестиційний клімат в Україні?

Як Ви оцінюєте поточний інвестиційний клімат для Вашої компанії порівняно з попередніми трьома місяцями?

Які Ваші очікування щодо інвестиційного клімату в Україні на наступні три місяці?

Чи прибутковим, на Ваш погляд, буде для нових учасників ринку інвестування в Україні протягом наступних трьох місяців?

Які Ваші очікування щодо бізнес-середовища у Вашій основній галузі діяльності на наступні три місяці?

Підготовка до підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС спричинили зріст індексу інвестиційної привабливості у 3-му кварталі після майже дворічних стабільно низьких експертних оцінок. Те, що ці очікування бізнесу не справдилися, призвело до суттєвого падіння індексу у 4-му кварталі до найнижчого рівня за всю історію його вимірювання – до 1,81 (проти 3,39 у II кварталі 2011 року). Очікування на перший квартал 2014 року є також негативними, експерти вважають, що інвестиційний клімат в Україні буде й далі погіршуватися.

Вперше за всю історію вимірювань експерти практично не називали позитивних змін у інвестиційному кліматі. Були лише поодинокі спроби знайти позитив у тому, що в процесі підготовки до Вільнюського саміту були зроблені деякі кроки у напрямку Євроінтеграції.

Відсутні оцінки «однозначно сприятливий для інвестування» в IV кварталі 2013 року, а понад 90 % опитаних керівників компаній визначили інвестиційний клімат в Україні, як несприятливий для інвестування.

Найважливіша негативна подія 4 кварталу – відмова України від підписання Угоди про Асоціацію. Про це сказало більше 50 % експертів, зазначаючи також негативні наслідки цього – політичну нестабільність, дефіцит бюджету, ризики падіння гривні. Решта експертів зазначає подальше погіршення економічної ситуації, корупцію, адміністративний тиск на бізнес. Головний контекст цих оцінок –

відсутність будь-якої надії на покращання ситуації.

Серед основних негативних змін в інвестиційному кліматі протягом останніх 3 місяців зазначено: не підписання Угоди про Асоціацію – 42 % та адміністративний та економічний тиск на бізнес, корупція – 20 %

В оцінці ситуацій з розв'язанням проблем, які мають безпосереднє відношення до інвестування, експерти не відчули зрушень в жодному з напрямків. Найгірша ситуація залишається в реформуванні судової системи – 1,6 та корупції – 1,5, діапазоні значень (1 – повністю не сприятлива; 2 – швидше сприятлива, ніж не сприятлива).

Стосовно семи ключових проблем, які піднімає ЄБА в контексті бізнесу і стосунків з владою, оцінки залишаються переважно незмінними: поточна ситуація вважається експертами майже повністю не сприятливою для вирішення проблем корупції та судової системи, скоріше несприятливою для земельних питань, відшкодування ПДВ, технічних бар'єрів торгівлі, валютного регулювання та митних процедур.

Не виправданість очікувань бізнесу пов'язаних з підготовкою до підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС призвело до суттєвого падіння індексу на фоні дворічних стабільно низьких експертних оцінок. Основними перешкодами для вдалого розміщення інвестицій є відсутність зрушень у реформуванні судової системи, корупція та валютне регулювання, оцінка якого за останні роки зазнала суттєвого регресу.

Отже, виникає просте питання: чому при потенційній зовнішній привабливості Україна не розглядається інвесторами як сприятливий об'єкт для інвестування? Відповідь криється не стільки в економічній площині, скільки в категоріях соціальних і психологічних. Мова йде про довіру як фундамент взаємодії людини із зовнішнім середовищем.

За твердженням Френсіса Фукуями, довіра – це очікування у членів суспільства того, що інші його члени будуть поводити себе більш-менш передбачено, порядно і з увагою до потреб оточуючих, відповідно до загальних норм (цінностей, професійної етики, договірної культури тощо). Довіра – це інститут, який не виникає і не зникає раптово, він обумовлюється національними культурними особливостями та історичною пам'яттю.

Ефективне відтворення національної економіки, процес здійснення інвестування в розвиток власного підприємства та економічної системи в цілому забезпечується дієздатністю інститутів, серед яких інститут довіри є одним із засадничих. Довіру до інститутів держави визначають як інституційну довіру, характеристика якої відображає не тільки ставлення громадян та бізнесу до держави, але й має зворотній зв'язок: зростання довіри до інститутів держави підвищує ефективність роботи самого державного управління.

Аналогічні процеси відбуваються і в процесі інвестиційної діяльності: іноземний інвестор буде вкладати капітали в країну та конкретні інвестиційні проекти тоді, коли існує інституційна довіра як до партнерів до бізнесу, так і до «правил гри» в державі в цілому, які в своїй сукупності відображають її інвестиційний клімат. У свою чергу, при високому рівні довіри інвестиції забезпечуватимуть підвищення ефективності як окремого підприємства (об'єкта інвестування), так і національної економіки в цілому.

Отже, інвестиційна привабливість України знаходиться у прямому взаємозв'язку з інститутом довіри. Падіння індексу інвестиційної привабливості Європейської Бізнес Асоціації свідчить про «хронічну» недовіру останніми роками іноземних інвесторів до держави та до правил гри (податкової, судової та інших систем). Недовіра і недотримання встановлених правил в українському бізнес середовищі і суспільстві в цілому спричиняють додаткові транзакційні витрати для інвесторів (судові тяганини, корупційні діяння тощо), які знижують привабливість та потенційну прибутковість об'єктів інвестування в нашій країні. Побудова суспільства довіри, прозорих і зрозумілих правил поведінки у бізнесі та повсякденному житті зможе відновити інвестиційну привабливість України, забезпечити її таким необхідними інвестиційним ресурсом а забезпечити ефективний розвиток національної економіки.